

Deze zorgt onverwijld voor openbare bekendmaking ter plaatse.

Artikel 3.

Te rekenen van het tijdstip der in het vorige artikel bedoelde openbare bekendmaking zijn de beheerders van waterstaatswerken, gelegen binnen het te inundeeren gebied of welke in betrekking staan met het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën, verplicht de bevelen na te komen, welke hun, in verband met het voorbereiden of het stellen van de inundatiën, met betrekking tot hun beheer worden gegeven door de hoogste militaire overheid ter plaatse aanwezig, en zijn evengemelde beheerders alsmede de eigenaren en gebruikers van binnen dat gebied gelegen eigendommen verplicht aan genoemde militaire overheid, desverlangd, de voor het voorbereiden of stellen der inundatiën noodige inlichtingen te verstrekken.

Artikel 4.

Zoodra het gebruik, bedoeld in artikel 2, niet meer noodig is, wordt het gebruikte eigendom door of vanwege den Minister van Oorlog weder geheel ter beschikking van de rechthebbenden gesteld. De weder-beschikbaarstelling wordt door genoemden Minister ter algemeene kennis gebracht. De Minister van Oorlog is bevoegd, voor rekening van den Staat, het gebruikte eigendom terug te brengen in den toestand, waarin het zich vóór de ingebruikneming bevond.

Artikel 5.

Wanneer door het voorbereiden of het stellen van de militaire inundatiën in de vorige artikelen bedoeld, eigendommen worden beschadigd of aan de vrije beschikking van rechthebbenden of huurders onttrokken, wordt aan hen, aan wie daardoor schade werd toegebracht, op hunne aanvrage de geleden schade vergoed, voor zoover die schade als het onmiddellijke en dadelijke gevolg van het voorbereiden of het stellen der inundatiën moet worden beschouwd, en daarin niet door toepassing van het bepaalde in het tweede lid van artikel 4, is of wordt voorzien. De hierbedoelde aanvrage moet aan den Minister van Oorlog worden ingediend binnen eene maand na de dagteekening van de in het vorige artikel bedoelde kennisgeving. Door de hoogste militaire overheid ter plaatse aanwezig kan, bijaldien zulks wordt verlangd, op de schadevergoeding voorschot worden verstrekt.

Artikel 6.

Binnen twee maanden nadat de in artikel 5 vermelde aanvrage bij het Departement van Oorlog is ontvangen, biedt de Minister van Oorlog aan den belanghebbende eene bepaalde som gelds aan ter vergoeding der geleden schade. Acht de belanghebbende die schadevergoeding onvoldoende, dan kan hij haar doen begrooten door den bevoegden rechter, voor wien het geschil bij gewone dagvaarding wordt gebracht. Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst, en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven,

De Minister van Oorlog,

*De Minister van Waterstaat,
Handel en Nijverheid,*

*De Minister van Binnen-
landsche Zaken,*

(117. 1.)

KONINKLIJKE BOODSCHAP.

Aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal.

MIJNE HEEREN!

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, BIJ DE GRATIE GODS, KONINGIN DER NEDERLANDEN, PRINSES VAN ORANJE-NASSAU, ENZ., ENZ., ENZ.

Wij EMMA, Koning-Weduwe, Regentes van het Koninkrijk,

Bieden U hiernevens ter overweging aan een ontwerp van wet houdende bepalingen ter uitvoering van artikel 152, 2de lid, der Grondwet.

De toelichtende memorie, die het wetsontwerp vergezelt, bevat de gronden, waarop het rust.

En hiermede, Mijne Heeren, bevelen Wij U in Godes heilige bescherming.

’s Gravenhage, den 24sten December 1894.

EMMA.

(117. 2.)

ONTWERP VAN WET.

IN NAAM VAN HARE MAJESTEIT WILHELMINA, ENZ.

WIJ EMMA, ENZ.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, saluut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging hebben genomen hebben dat, volgens artikel 152, 2de lid, der Grondwet, het gebruik van eigendom tot het voorbereiden en het stellen van militaire inundatiën, wanneer dit wegens oorlog of oorlogsgevaar wordt gevorderd, bij de wet moet worden geregeld:

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

Wanneer, in geval van oorlog of oorlogsgevaar, militaire inundatiën moeten worden voorbereid of gesteld, kan zulks niet dan op last of krachtens machtiging van den Minister van Oorlog geschieden.

Artikel 2.

Wanneer, tot het voorbereiden of het stellen van militaire inundatiën ten gevolge van den last of krachtens de machtiging in artikel 1 bedoeld, het gebruik van eigendom wordt gevorderd, al dan niet gepaard gaande met wijziging, tijdelijke of voortdurende onbruikbaarmaking of vernietiging van dat eigendom, kan, op last van de hoogste militaire overheid ter plaatse aanwezig, onmiddellijk tot dat gebruik worden overgegaan.

(117. 3.)

MEMORIE VAN TOELICHTING.

Bij Koninklijke boodschap van 16 October 1889 werd bij de Tweede Kamer der Staten-Generaal aanhangig gemaakt een ontwerp van wet, houdende bepalingen ter uitvoering van artikel 152, 2de lid, der Grondwet (Gedrukte Stukken, Zitting 1889—1890, n°. 79).

Daarover is een Voorloopig Verslag uitgebracht onder dagteekening van 30 Januari 1890, waarop bij brief van 9 Februari 1891 eene Memorie van Antwoord, vergezeld van eene Nota van Wijzigingen en van een Gewijzigd ontwerp van wet werd ingezonden, naar aanleiding waarvan, onder dagteekening van 31 Augustus 1891, door de Commissie van Rapporteurs Verslag werd uitgebracht (Gedrukte Stukken, 1890—1891, n°. 19).

Het gewijzigde wetsontwerp, hetwelk, bij het optreden van het vorige Kabinet, krachtens Koninklijke machtiging, door de betrokken Ministers van de Tweede Kamer der Staten-Generaal werd terugverzocht, wordt thans eenigszins nader gewijzigd, andermaal aangeboden.

Terwijl de ondergeteekenden alzoo zich in hoofdzaak, en wel meer bepaaldelijk voor zooveel betreft de ongewijzigd gebleven artikelen 1—4, kunnen gedragen aan de bovengemelde, vroeger met de Kamer gewisselde stukken, hebben zij de eer, met betrekking tot de thans aangebrachte wijzigingen, alsnog het navolgende mede te deelen.

Ad artikel 5. De uitdrukking „door of ten gevolge van” in het eerste lid van art. 5 van het vorige gewijzigde ontwerp, scheen te ruim; daardoor toch zou het toekennen van schadevergoeding verplichtend zijn geworden in vele gevallen, waarin het niet de bedoeling is schadevergoeding te verleen.

Het scheen derhalve verkieslijk, in deze de bewoordingen van art. 1284 van het Burgerlijk Wetboek te volgen en te spreken van de schade, welke als een onmiddellijk en dadelijk gevolg

van het voorbereiden of het stellen der inundatiën moet worden beschouwd.

Overigens is hier rekening gehouden met de redactie, aangegeven in het Verslag der Commissie van Rapporteurs dd. 31 Augustus 1891, met dien verstande echter, dat ook uitdrukkelijk de huurders van eigendommen zijn vermeld, ten einde te doen uitkomen, dat ook deze eventueel aanspraak op schadevergoeding kunnen doen gelden.

Ad artikel 6. De ondergeteekenden hebben gemeend, de in het vorige gewijzigde ontwerp voorkomende bepalingen omtrent de instelling eener commissie voor elke provincie, welke zal worden belast met het begrooten van de eventueel geleden schade, ingeval geen minnelijke overeenkomst is kunnen worden getroffen omtrent het bedrag der te verleen vergoeding, niet te moeten behouden.

Dit behoeft, naar hunne meening, niet bij de wet te worden bepaald.

Indien de Minister van Oorlog het noodig mocht vinden, zich door eene commissie omtrent het bedrag der toe te kennen vergoeding te doen voorlichten, of dat bedrag, voor zooveel het Departement van Oorlog betreft, definitief door eene commissie te doen vaststellen, zal hem dit vrijstaan, ook zonder dat dit bij de wet is voorgeschreven, terwijl liet de onderhandelingen met belanghebbenden zal vergemakkelijken indien de Minister niet gebonden is aan de beslissing dier commissie.

Naar de meening der ondergeteekenden behoeft de wet niet anders te regelen dan de wederzijdsche verplichtingen van de Regeering eenerzijds en de belanghebbenden anderzijds. Daarom moet in het ontwerp eene bepaling behouden blijven, volgens welke de Minister van Oorlog verplicht wordt, binnen den termijn in artikel 6 genoemd, aan belanghebbenden een bod te doen omtrent het bedrag der schadevergoeding, terwijl ook de bepaling omtrent het beroep op den rechter niet kan worden gemist.

Deze laatste bepaling, voorkomende in art. 9 van het vorige gewijzigde ontwerp, is thans mede in art. 6 opgenomen, terwijl in verband met het bovenstaande de artt. 7 en 8 van evengemeld ontwerp zijn komen te vervallen.

De Minister van Oorlog,
SCHNEIDER.

De Minister van Waterstaat,
Handel en Nijverheid,
VAN DER SLEIJDEN.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN HOUTEN.

(117. 4.)

VOORLOPIG VERSLAG.

Het afdeelingsonderzoek heeft aanleiding gegeven tot de volgende beschouwingen en opmerkingen.

Algemeene beschouwingen.

§ 1. Het in dit wetsontwerp aangenomen beginsel om de rechtstreeksche schade, door het voorbereiden en stellen van militaire inundatiën veroorzaakt, volledig te vergoeden, vond van verschillende zijden ernstige bestrijding. Geeft het uitbreken van oorlog tusschen ons land en eenig ander Rijk aanleiding tot het voorbereiden of stellen van inundatiën, dan zal in den regel de schade, welke de ingezetenen ondervinden, zich geenszins bepalen tot die, ontstaan ten gevolge van onderwaterzettingen, en integendeel deze schade verre overtroffen worden door de schade, welke in het algemeen aan de gebouwde en ongebouwde eigendommen wordt toegebracht. Nu moge op doctrinaire gronden betoogd worden dat volledige schadevergoeding gegeven behoort te worden, waar de schade het gevolg is van maatregelen, door de overheid des lands krachtens haar overheidsrecht genomen, niet waar de schade, tegen den wil der overheid, door den vijand wordt toegebracht, men dient hier wel in het oog te houden, dat er in het algemeen geen recht bestaat op schadevergoeding voor benadeeling ten gevolge van rechtmatige regeeringshandelingen en dat zoodanig recht ook in art. 152 der Grondwet niet wordt erkend.

Het is dus enkel de vraag, in hoeverre op gronden van billijkheid vergoeding van door inundatiën toegebrachte schade zal worden gegeven. En dan was het naar het inzien dezer leden niet wel te begrijpen, waarom men hem, die schade leed door eene inundatie en wiens schade zich in menig geval zal bepalen tot tijdelijk gemis van het gebruik van den grond, zou schadeloosstellen, en men anderen, wier eigendommen ten gevolge van den oorlog voorgoed zijn vernietigd, geenerlei vergoeding voor het geleden verlies zou toekennen. Zoodanig verschil van behandeling scheen te onbillijker, waar juist het localiseeren van den strijd in een bepaald gedeelte des lands, waar op groote schaal verwoesting van eigendom plaats heeft, het overig gedeelte van het land voor schade, ook ten gevolge van inundatiën, kan hebben gevrijwaard.

Wil men vergoeding toekennen voor oorlogschade, dan scheen het dus een onafwijsbare eisch van billijkheid, dat men haar verleene niet enkel voor gevallen van inundatie, maar evenzeer voor andere benadeeling, welke het gevolg van den oorlog is. Maar hieruit volgt dan weder, dat afgezien moet worden van het toekennen van aanspraak op volledige vergoeding, want zulk eene vergoeding zou, na een kostbaren oorlog, allicht de financieele krachten van den Staat te boven gaan. Men zal zich dan moeten bepalen tot beschikbaarstelling van eene bepaalde som gelds ten einde de geleden schade voor zoodanig deel te vergoeden, als de toestand van 's lands financiën zal toelaten. Verscheidene leden achtten het zeer bedenkelijk door de aanneming van dit wetsontwerp eene financieele verplichting aan den Staat op te leggen, waarvan de omvang niet is te bepalen en waaraan de Staat in sommige gevallen ook met den besten wil onvermogen kan zijn te voldoen.

Bovendien werd tegen het beginsel van het ontwerp aangevoerd, dat, waar tot dusverre geen recht op schadeloosstelling voor inundatieschade is erkend, de verplichting om die schade, als zij zich mocht voordoen, te dragen, beschouwd moest worden als een last, aan het bezit of gebruik van grond verbonden. Die schade moest, evenals andere oorlogs-

schade, beschouwd worden als een ongeluk, dat iemand treft en dat men ter wille van het algemeen heeft te dragen.

Sommige dezer leden voegden hieraan uitdrukkelijk toe, dat deze bezwaren tegen het beginsel van het wetsontwerp naar hunne meening niet golden met betrekking tot gevallen van oorlogsgevaar, welke niet door oorlog worden gevolgd. Wordt wegens oorlogsgevaar het stellen van inundatiën bevolen, dan kan dit het gevolg zijn van de omstandigheid, dat de Regeering zich het gevaar grooter voorstelde dan het inderdaad is; het is ook mogelijk, dat juist het stellen van inundatiën, blijk gevende van gezindheid tot ernstige verdediging des lands, een beraamden aanval doet uitblijven. In zoodanige gevallen en trouwens in alle gevallen, waarin het oorlogsgevaar niet wordt gevolgd door een oorlog, zullen zij, die door de inundatiën benadeeld worden, in den regel de eenigen zijn die schade lijden. Voor volledige vergoeding van deze schade bestonden naar de meening dezer leden voldoende redenen, terwijl men ook niet behoefde te vreezen, dat in zulke gevallen de uitkeering van volledige vergoeding de financiën van den Staat te zeer zou bezwaren.

Andere leden konden zich met het beginsel van het ontwerp wèl vereenigen. Zij achtten het billijk dat, waar in het algemeen belang inundatiën gesteld worden, de daardoor veroorzaakte schade door de gemeenschap worde gedragen. Het wetsontwerp ging geenszins van een nieuw beginsel uit, maar paste slechts op inundatieschade toe hetzelfde beginsel, dat ten aanzien van andere ter wille van het algemeen belang geleden schade, met name bij onteigeningen en bij requisitiën, reeds geldt. En nu moge dit beginsel al niet toegepast kunnen worden ten aanzien van alle oorlogschade, het is dan toch ook niet hetzelfde, of de schade het gevolg is van een bevel der Regeering tot het stellen van inundatiën, dan wel van vernieling van eigendom door den vijand. Aan de kansen van zoodanige vernieling staan alle eigendommen bloot, terwijl het stellen van inundatiën bepaalde perceelen treft.

Voorts werd met nadruk aangevoerd, ook van de zijde van sommige van de leden, die in beginsel voor erkenning van een recht op schadevergoeding geen voldoende grond zagen, dat voor de aanneming van het wetsontwerp krachtige redenen van utiliteit pleiten. Toekenning van aanspraak op volledige vergoeding kon moeilijk gemist worden, waar het van groot belang is feitelijk en lijdelijk verzet van belanghebbenden tegen het stellen van inundatiën te voorkomen. De geschiedenis leert, hoe groot bezwaar zulk verzet kan opleveren en het eenige middel om het met zekerheid te voorkomen is wel, dat de wet het recht op volledige vergoeding boven allen twijfel stelt. Alleen dan zal men mogen verwachten, dat de militaire autoriteiten, die met den waterstaatstoestand niet zoo goed bekend zijn als de ter plaatse woonachtige ingezetenen, bij dezen de gewillige medewerking zullen vinden, waaraan zij voor het welslagen der maatregelen tot inundatie behoefte kunnen hebben. En vinden zij in plaats van medewerking, tegenwerking en verzet, dan kunnen zelfs alleszins doeltreffende maatregelen gemakkelijk het beoogde doel missen: het doorsteken van een enkelen dijk kan somtijds het weglopen van het op het land gebrachte water ten gevolge hebben.

§ 2. Verscheidene leden betreurden, dat niet te gelijk met deze voordracht tevens weder was ingediend een wetsontwerp betreffende den staat van oorlog en beleg. Men verwees hierbij naar hetgeen werd opgemerkt in § 3 van het Voorloopig Verslag omtrent het vorig wetsontwerp omtrent de militaire inundatiën. Sommige van deze leden voegden hieraan toe, dat aan eene wettelijke regeling van den staat van oorlog en beleg huns inziens meer behoefte bestaat dan aan eene regeling van de gevolgen van militaire inundatiën.

Art. 1. Volgens het oorspronkelijk ontwerp van het vorige Kabinet kon, in geval van oorlogsgevaar, de last tot het voorbereiden of stellen van inundatiën door den Minister van Oorlog slechts verstrekt worden na voorafgaande machtiging des Konings. Bij het gewijzigd ontwerp verviel de eisch van voorafgaande Koninklijke machtiging, en ook naar het thans ingediende wetsontwerp zal het voorbereiden of stellen van inundatiën, zoowel in geval van oorlog als in geval van oorlogsgevaar, geschieden op last of krachtens machtiging van den Minister van Oorlog. Het vervallen van den eisch der Koninklijke machtiging voor het geval van oorlogsgevaar ontmoette bezwaar bij sommige leden, die meenden dat voor het verleenen dier mach-

tinging liet contraseign van de drie Ministers, die de wet zullen contrasigneeren, noodig zou wezen Deze leden waren van oordeel, dat, als de beslissing enkel aan den Minister van Oorlog werd overgelaten, zijne verantwoordelijkheid zoo zwaar zou zijn , dat hij niet dan in de uiterste noodzakelijkheid tot het bevelen van inundatiën zou overgaan en daarom het bevel licht te laat zou gegeven worden. Anderen opperden daarentegen het bezwaar, dat de Minister van Oorlog het gevaar te ernstig zou kunnen inzien en achtten samenwerking der drie Ministers wenschelijk om overijlde bevelen te voorkomen.

Hiertegenover werd, met herinnering aan het betoogde in het Voorloopig Verslag omtrent het vorig wetsontwerp, opgemerkt, dat het met het oog op internationale verhoudingen niet wenschelijk is (nu juist ingeval er nog kans bestaat, dat er van het uitbreken van oorlog niets komen zal, eene machtiging van den Koning te vorderen. Wel heeft de Koning ook te beslissen of er oorlogsgevaar bestaat, maar deze beslissing kan aan geene Mogendheid aanleiding geven tot beklag. Anders is het evenwel gesteld met inundatiën in eene bepaalde streek des lands.

Art. 3. De opmerking werd gemaakt, dat de voornaamste plicht, die op de waterschapsbesturen rust, is de handhaving van de keuren en verordeningen op de aan hunne zorg toevertrouwde waterstaatswerken. Men deed de vraag of het niet wenschelijk is in de wet eene bepaling op te nemen, waarbij die besturen, voor het geval dat inundatiën gesteld worden, uitdrukkelijk van dien plicht ontheven worden.

Art. 4. Gevraagd werd, welke beteekenis gehecht moest worden aan de uitdrukking: „ter algemeene kennis gebracht”. Zal mededeeling in de *Staatscourant* voldoende zijn? Zoo neen, op welke wijze zal dan de bekendmaking moeten plaats hebben? De zaak is van belang, aangezien de aanvraag om schadevergoeding alleen ontvankelijk is, wanneer zij binnen eene maand na de hierbedoelde kennisgeving wordt ingediend.

Voorts rees de vraag of de bedoeling is dat deze kennisgeving zal zijn eene algemeene, betrekking hebbende op alle eigendommen in de geïnundeerde streek, dan wel eene bijzondere, betreffende bepaalde perceelen. liet eerste scheen niet aannemelijk, want het zou niet wenschelijk zijn met deze kennisgeving te wachten totdat alle perceelen in eene streek te gelijker tijd weder beschikbaar gesteld kunnen worden. Inzonderheid zal die beschikbaarstelling vertraging kunnen ondervinden bij eigendommen, welke de Minister van Oorlog krachtens het tweede lid van het artikel in den toestand, waarin zij zich vóór de ingebruikneming bevonden, wil terugbrengen, tenzij die herstelling geschiede na de beschikbaarstelling. Maar dit laatste schijnt niet in de bedoeling der Regeering te liggen, zooals blijkt niet alleen uit het Verslag der Commissie van Rapporteurs over het vorige wetsontwerp (Zitting 1890-1891, 19, n°. 4), maar ook uit art. 5 van dit ontwerp, want laatstgenoemd artikel, dat aanspraak op schadevergoeding voor eigendommen, die in den vorigen toestand zijn teruggebracht, niet uitsluit, zegt dat de aanvraag om schadevergoeding binnen eene maand na de kennisgeving van art. 4 moet worden ingediend, en hoe zouden belanghebbenden kunnen nagaan, in hoeverre zij ondanks de terugbrenging in vorigen toestand reden hebben schadevergoeding te vragen, indien binnen die maand de werkzaamheden tot herstelling niet zijn afgelopen? De bedoeling van art. 4 schijnt dus niet te zijn dat ten aanzien van alle eigendommen der geïnundeerde streek ééne kennisgeving zou geschieden, maar veeleer dat de kennisgeving telkens, als daarvoor termen zijn, zal uitgaan ten aanzien van bepaalde perceelen; voorts dat de beschikbaarstelling van perceelen, die voor rekening van den Staat in den vorigen toestand worden teruggebracht, eerst zal geschieden, nadat de daarvoor noodige werkzaamheden zijn afgelopen. Sommige leden meenden dat de beschikbaarstelling van perceelen, die de Regeering in den vorigen toestand wil terugbrengen, niet behoeft te wachten op die terugbrenging, maar dan behoort de bij art. 5 gestelde termijn voor deze perceelen te loopen van den dag, waarop de herstelling in vorigen staat zal zijn tot stand gekomen. Gaarne zou men omtrent deze punten het gevoel der Regeering vernemen.

Art. 5, eerste lid. Verscheidene leden gaven de voorkeur aan de bepaling van het vorige wetsontwerp, waarbij een veel ruimer recht op schadevergoeding erkend en voor elke schade , toegebracht „door of ten gevolge” van het gebruik van bijzonder eigen-

dom, vergoeding toegezegd werd. Men meende, dat deze beperking van de aanspraak op volledige vergoeding een ongunstigen invloed zou hebben op de medewerking, welke de belanghebbenden aan de militaire macht zouden verleen; de twijfel omtrent de vraag, of de te verwachten schade wel zou vallen binnen de termen van het gewijzigd artikel, zou aanleiding kunnen geven tot lijdelijk of zelfs feitelijk verzet. Het beroep dat in de Memorie van Toelichting gedaan wordt op artikel 1284 van het Burgerlijk Wetboek werd geheel ongegrond geacht; dit artikel toch regelt in verband met artikel 1283 de vergoeding, te praesteeren indien de niet-nakoming eener civiele verbintenis te wijten is aan arglist van den schuldenaar. Het schijnt gezocht de schade ontstaande door inundatie, een van overheidswege in het algemeen belang bevolen maatregel, gelijk te stellen met die, welke ontstaat, indien een arglistig debiteur in gebreke blijft zijne verplichting na te komen. Zoowel de beperking van art. 1283 B. W. (tot de schade, die men heeft kunnen voorzien) als die van art. 1284 B. W. (tot de schade, die een onmiddellijk en dadelijk gevolg is) hebben een geheel anderen grond. De rechtsgrond der verplichting tot schadevergoeding in cas van inundatiën is zeker niet gelegen in arglist van den Staat; zij rust daarentegen op gronden van billijkheid en utiliteit: het is billijk dat het algemeen betale, wat in het algemeen belang wordt beschadigd, en het is nuttig, misschien noodig, volledige vergoeding te geven, omdat dit het beste middel is om aan de militaire overheid de medewerking van belanghebbenden te verzekeren. De Regeering zegt in de toelichting, dat de vroegere redactie zou leiden tot het toekennen van schadeloosstelling, in vele gevallen, waarin het niet de bedoeling is schadevergoeding te verleen. Men zou gaarne vernemen, welke gevallen de Regeering hier op het oog heeft, maar men zag voorshands niet in, dat die redactie verder gaat dan door de eischen der billijkheid wordt gevorderd.

Vele andere leden meenden daarentegen dat de redactie van het vorig ontwerp te ruim was en tot allerlei ongerechtvaardigde en twijfelachtige eischen om schadevergoeding aanleiding zou geven, men herinnerde aan hetgeen te dien aanzien in het Voorloopig Verslag betreffende dat wetsontwerp is aangevoerd.

Onder de leden, die de vorige redactie te ruim achtten, waren er intusschen, die de nieuwe lezing te beperkt rekenden, in zoo verre uit de uitdrukking: „bij het voorbereiden of het stellen van de militaire inundatiën in de vorige artikelen bedoeld” afgeleid zou kunnen worden, dat schade, rechtstreeks uit die inundatiën voortvloeiende, maar eerst ontstaande, *nadat* de maatregelen tot het voorbereiden of stellen daarvan genomen zijn, bijv. ten gevolge van het later doorbreken van een dijk of van gedurende de inundatiën ontstaande verzakkingen van werken en gebouwen, niet zouden worden vergoed. Dit zou denkelijk niet overeenstemmen met de bedoeling der Regeering; daarom werd in overweging gegeven in plaats van het woordje „bij” te lezen: „door”.

De bedoeling der bepaling is, naar men meende, alleen aanspraak op vergoeding te geven aan rechthebbenden op, of huurders van eigendommen. Maar dan scheen het wenschelijk om de woorden „wordt aan hen, aan wie daardoor schade werd toegebracht” te vervangen door: „wordt aan dezen, indien hun daardoor schade werd toegebracht”.

Voorts werd gevraagd, of met de uitdrukking „rechthebbenden” bedoeld zijn allen, die een zakelijk recht hebben, dus ook de vruchtgebruiker, en of derhalve allen, die een persoonlijk recht hebben, met uitzondering van de huurders, geene aanspraak op vergoeding zullen erlangen.

Verder zou men gaarne vernemen, of wegens schade, veroorzaakt tengevolge van het inlaten van zout water, aan rechthebbenden of huurders vergoeding verschuldigd zal zijn.

Overigens achtten enkele leden het wenschelijk om ter wille van de duidelijkheid de woorden: „voor zoover” te herhalen vóór de woorden: „daarin niet door toepassing van het bepaalde in het tweede lid van art. 4 is of wordt voorzien”.

Tweede lid. Verscheidene leden achtten het noch noodig noch wenschelijk „voorschotten” te geven op te verleen schadevergoedingen. De bevoegdheid tot het geven van die voorschotten wordt gegeven aan de hoogste militaire overheid ter plaatse aanwezig en die hoogste autoriteit kan zijn een luitenant of een sergeant. Men betwijfelde of het voor de militaire autoriteiten mogelijk zou zijn bij de toepassing der bepaling anders dan op geheel willekeurige wijze te werk te gaan. Het gevaar scheen ook niet uitgesloten, dat een hooger voorschot gegeven werd dan later wegens schadevergoeding blijkt verschuldigd te zijn. Andere leden achtten het niet waarschijnlijk dat, al werd

de bepaling in de wet opgenomen, de militaire overheid van de haar toegekende bevoegdheid gebruik zou maken, terwijl er ook leden waren, die de bevoegdheid van die overheid wilden beperken tot vergoedingen voor huur en de rechten van gebruik en genot.

Overigens werd betwijfeld, of de uitdrukking „voorschot” wel kan gebezigd worden, waar de aanspraak op schadevergoeding nog niet is erkend en het bedrag daarvan nog niet is vastgesteld.

Art. 6. Van verschillende zijden werd betreurd, dat in dit wetsontwerp niet zijn behouden de commissiën, waaraan naar het vorig ontwerp der begrooting der geleden schade was opgedragen. Wel is waar wordt in de Memorie van Toelichting gezegd, dat benoeming eener commissie ter voorlichting van de Regeering mogelijk blijft, al wordt het niet bij de wet voorgeschreven, maar een wettelijk voorschrift werd gewenscht ten einde de Regeering tot benoeming der commissiën te verplichten.

Men voerde hiervoor in de eerste plaats aan, dat van deze uit deskundigen zamengestelde commissiën juister en onpartijdiger schattingen verwacht kunnen worden dan van het Departement van Oorlog. In de tweede plaats zou het onderzoek eener commissie, wier werkzaamheden zich over eene geheele provincie uitstrekt, de gelijkmatigheid der schattingen bevorderen, terwijl wanneer de belanghebbenden rechtstreeks met de administratie onderhandelen, het gevaar groot is dat zij, die vertrouwen op de juistheid van het hun gedane aanbod, te weinig — en zij, die het der administratie lastig maken, te veel zullen ontvangen.

Voorts werd het wenschelijk geacht aan deze commissiën de eindbeslissing omtrent het bedrag der schadeloosstelling toe te kennen. Daardoor zouden talrijke en langdurige processen vermeden worden, terwijl de belangen der rechtzoekenden geenszins zouden worden benadeeld, waar hunne vergoeding bepaald wordt door eene commissie van onpartijdige deskundigen. Ook bij behandeling der zaken voor den rechter hangt toch de beslissing bijna geheel af van de begrooting der in elke zaak benoemde deskundigen, maar deze deskundigen beschouwen elke zaak op zichzelve en daarom levert bepaling van de vergoeding door den rechter minder waarborg op voor gelijkmatige schattingen dan begrooting door eene Commissie, die alle vergoedingen in de zelfde provincie in onderling verband overweegt en vaststelt.

Dat het naar de Grondwet ongeoorloofd zou zijn hier den weg tot den rechter af te snijden, kan door deze leden geenszins

worden toegegeven. De Grondwet toch laat den wetgever geheel vrij al dan niet schadevergoeding voor inundatieschade toe te kennen en de wetgever is volkomen bevoegd aan belanghebbenden vergoeding verzekeren tot zoodanig bedrag als door de commissiën zal worden begroot. Bij zoodanige regeling kan, gelijk van zelf spreekt, van rechtskrenking door de beslissingen der commissiën geen sprake zijn. De beslissing der commissie zal den belanghebbenden doen erlangen al datgene, waarop zij naar de wet aanspraak kunnen maken.

Andere leden waren daarentegen van meening, dat, wordt het wetsontwerp eenmaal een recht op schadevergoeding erkend, beroep op den rechter tegen de beslissingen der commissiën niet mag worden uitgesloten. Men verwees naar hetgeen omtrent dit punt in het Voorloopig Verslag omtrent het vorige wetsontwerp werd opgemerkt.

Voorts werd gevraagd of het niet wenschelijk is art. 98 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering ten deze toepasselijk te verklaren. Ook zou man gaarne vernemen of in den laatsten regel het woord „gewone” niet kan vervallen.

Ten aanzien van de redactie van het artikel werden de volgende opmerkingen gemaakt. In de eerste plaats scheen de redactie van den tweeden volzin minder juist; men wenschte haar te lezen als volgt: „Acht de belanghebbende de schadevergoeding onvoldoende, dan wordt het geschil bij gewone dagvaarding bij den burgerlijken rechter aangebracht.” In de tweede plaats werd opgemerkt, dat niet geregeld is het geval, dat de Minister van Oorlog binnen den gestelden termijn geen aanbod doet aan de belanghebbenden. Men wenschte daarom den aanhef van den tweeden volzin te lezen: „Is binnen den gestelden termijn geen aanbod door den belanghebbende ontvangen of acht hij de aangeboden schadevergoeding onvoldoende.”

Aldus vastgesteld 20 Maart 1895.

Æ. MACKAY.
LELY.
W. DE BEAUFORT.
DE SAVORXIN LOHMAN.
DE LANGE.

(117. 5.)

MEMORIE VAN ANTWOORD.

(Ingezonden bij brief van 4/10 Juni 1895.)

Met betrekking tot de beschouwingen en opmerkingen , waar-toe het afdeelingsonderzoek van het ontwerp van wet, houdende bepalingen ter uitvoering van art. 152, 2de lid, der Grondwet, aanleiding heeft gegeven, hebben de ondergeteekenden de eer, het navolgende mede te deelen:

Algemeene beschouwingen.

§ 1. De bezwaren, welke worden aangevoerd tegen het in het wetsontwerp aangenomen beginsel om de rechtstreeksche schade, door het voorbereiden en stellen van militaire inundatiën veroorzaakt, volledig te vergoeden, zijn in hoofdzaak dezelfde als die, welke zijn vermeld in § 2 der Algemeene Beschouwingen van het Voorloopig Verslag betreffende het oorspronkelijk ontwerp van wet, houdende bepalingen ter uitvoering van art. 152, 2de lid, der Grondwet (*Gedrukte stukken*, Zitting 1889—1890, **79**, n°. 4). Die bezwaren werden in de daarop gevolgde Memorie van Beantwoording uitvoerig wederlegd. (*Gedrukte stukken*, Zitting 1890—1891, **19**, n°. 1).

Met de in die Memorie aangevoerde gronden kunnen de onder-geteekenden zich geheel vereenigen.

Bij de beoordeeling dezer materie moet niet uit het oog worden verloren dat omtrent de wijze waarop in geval van oorlog het vaderland zal worden verdedigd en, in geval van oorlogsgevaar, de in verband daarmee noodige voorbereidende maatregelen zullen worden genomen, beslist wordt door de Regeering.

Wel is waar brengt de eigenaardige gesteldheid van ons vaderland mede, dat het stellen van militaire inundatiën als een door de natuur aangewezen krachtdadig hulpmiddel voor de verdediging moet worden aangemerkt, doch men kan zich ook een stelsel van verdediging zonder bedoelde inundatiën denken.

Een oorlog op het grondgebied des Rijks zonder schade door den vijand aangebracht is daarentegen niet denkbaar. Laatst-gemelde schade is dus een absoluut noodzakelijk gevolg van den oorlog; de schade, veroorzaakt door het voorbereiden en stellen van militaire inundatiën, is daartegen niet als zoodanig aan te merken.

Beide gevallen zijn dus niet op eene lijn te stellen. De bovenvermelde gronden — welke naar de meening van de onder-geteekenden niet „doctrinair” kunnen worden genoemd —zijn, naar hun gevoelens voldoende om aan te nemen, dat voor de in dit wetsontwerp bedoelde schade vergoeding moet worden gegeven, evenals zulks ten aanzien van onteigeningen en requisi-tiën plaats heeft, doch dat dit ten aanzien van schade, door den vijand aangericht, niet behoeft te geschieden.

Dat de kans bestaat dat het bedrag der volgens dit ontwerp toe te kennen schadevergoedingen tot een hoog cijfer zal kunnen klimmen valt niet te ontkennen, doch dit mag , naar het ge-voelen der ondergeteekenden. er niet toe leiden, om, waar het beginsel, dat schade, ten gevolge van eene, zij het ook volkomen gerechtvaardigde, handeling der Regeering geleden, moet worden vergoed, als juist wordt aangenomen, die vergoeding niet toe te kennen of wel — gelijk in het Voorloopig Verslag wordt voorgesteld — daarvoor slechts eene bepaalde som beschikbaar te stellen.

Om de boven aangegeven reden kunnen de ondergeteekenden zich evenmin vereenigen met het denkbeeld om alleen vergoeding te verleenen voor de schade, veroorzaakt door het stellen van inundatiën in geval van oorlogsgevaar, niet door een oorlog gevolgd.

De wenschelijkheid om, door het toekennen van een *recht* op schadevergoeding, niet alleen feitelijk of lijdelijk verzet van belanghebbenden te voorkomen, maar zelfs hunne wellicht noodige medewerking in deze te verkrijgen, is, gelijksommige leden zeer te recht aanmerkten, een krachtig argument voor het in het wetsontwerp gehuldigde stelsel.

§ 2. Nopens het ontwerp van wet, houdende bepalingen ter uitvoering van art. 187 der Grondwet, heeft reeds gedurende geruimen tijd overleg plaats tusschen de Departementen van Oorlog, van Justitie en van Binnenlandsche Zaken. Omtrent de vraag, of aan de in bedoeld wetsontwerp vervatte regeling meer behoefte is dan aan de onderwerpelijke, kan natuurlijk verschil van meening bestaan, doch, wat hiervan ook moge zijn, het ligt voor de hand, dat het onderwerpelijke wetsvoor-stel vroeger kon worden ingediend, vermits de behandeling van het vorige gewijzigd ontwerp in de zitting der Tweede Kamer van 1890/91 reeds zoo ver was gevorderd, dat daaromtrent een Eindverslag was uitgebracht, en dus voor de wederindiening minder arbeid vereischt werd dan voor de behandeling van het, nog niet in voorschreven stadium verkeerende en bovendien veel meer omvangrijke wetsontwerp betreffende den staat van oorlog en den staat van beleg.

Art. 1. De in artikel 1, al. 2, van het oorspronkelijk wets-ontwerp voorkomende bepaling, dat, in geval van oorlogsgevaar, de last tot het stellen van militaire inundatiën door den Minister van Oorlog slechts kan worden verstrekt met voorafgaande Koninklijke machtiging, werd in het gewijzigd wetsontwerp (*Gedrukte stukken*, Zitting 1890 — 91, **19**, n°. 3) niet overge-nomen naar aanleiding van eene opmerking in het Voorloopig Verslag betreffende het oorspronkelijk wetsontwerp.

Op de gronden, aangevoerd in het onderwerpelijk Voorloopig Verslag, zijn de ondergeteekenden van meening, dat opneming dier bepaling niet wenschelijk is.

Art. 3. Het opnemen eener bepaling als in het Voorloopig Verslag wordt voorgesteld komt aan de ondergeteekenden niet alleen niet noodig maar zelfs bedenkelijk voor.

Tot de plichten van de waterschapsbesturen behoort niet minder de eerbiediging der wel dan de handhaving hunner keuren of verordeningen, in het huishoudelijk belang van het waterschap gemaakt, welke toch niet kunnen worden gehand-haafd tegen de wet in, die deze besturen verplicht om, met betrekking tot hun beheer van waterstaatswerken, in het geval bij art. 3 bedoeld , de bevelen der militaire overheid na te komen, terwijl de strafbaarheid van eene overtreding der keur, die plaats heeft ter uitvoering van het voorschrift der wet door de artt. 42 en 43 van het Wetboek van Strafrecht is uitgesloten.

Art. 4. Het ligt in de bedoeling de wederbeschikbaarstelling ter algemeene kennis te brengen door het plaatsen eener aan-kondiging in de *Staatscourant* en in een der dagbladen der betrokken provincie en gemeente of, bij het ontbreken daarvan, in dat eener naburige plaats, en die beschikbaarstelling boven-dien op de gebruikelijke wijze door de hoofden der gemeente-besturen ter kennis van de ingezetenen te doen brengen, een en ander als ten aanzien van onteigeningen geschiedt.

De bedoelde kennisgeving zal voorts niet zijn eene algemeene, betrekking hebbende op alle eigendommen in de geïndeerde streek, maar zal geleidelijk geschieden, naarmate het gebruik van een eigendom, of van meerdere eigendommen te gelijk, niet meer noodig blijkt te zijn.

De ondergeteekenden zijn van meening dat — evenals blijkens den inhoud van het Verslag betreffende het vorige gewijzigd wetsontwerp (*Gedrukte stukken*, Zitting 1890—1891, **19**, n°. 4), destijds door de Regeering werd te kennen gegeven — wanneer de minister van Oorlog gebruik maakt van de bij art. 4, alinea 2, verleende bevoegdheid, het eigendom niet ter beschikking van den rechthebbende kan komen vóórdát de herstellingswerk-zaamheden door het Rijk zijn voltooid, en dat dus de kennis-geving, waarnaar art. 5, alinea 2, verwijst, niet vóór dat tijdstip kan geschieden.

Art. 5. *eerste lid.* De ondergeteekenden blijven het wenschelijk achten, de thans gekozen omschrijving der te vergoeden schade te behouden. Eenig gevaar voor verzet blijft er altijd, zoolang er mogelijkheid bestaat van nadeel; doch dat gevaar geheel weg te nemen, is ondoenlijk, daar alsdan de bepaling in te ruimen zin zou moeten worden geredigeerd.

De opmerking, dat de schade, ten gevolge van inundatie geleden, niet kan worden gelijk gesteld niet die, welke het gevolg is van arglist van een debiteur, is juist, maar wanneer in de hierbedoelde omstandigheden evenveel schadeloosstelling wordt toegekend als in het geval van arglist, kan niet worden beweerd, dat zij niet ruim genoeg zon zijn.

Het is, naar de meening van den ondergeteekenden, wenschelijk, ter omschrijving van den omvang der schadeloosstelling eene formule te kiezen, die reeds in ons recht is opgenomen, en in het belang van hem, die schade lijdt, kan men zeer zeker niet beter handelen dan hem zooveel toe te kennen als hij van een arglistigen debiteur zou kunnen vorderen.

Gelijk reeds door vele werd opgemerkt, zijn in het Voorloopig Verslag betreffende het oorspronkelijk wetsontwerp (Gedrukte stukken, Zitting 1889—1890, **79**, n°. 4), verschillende gevallen vermeld, waarin, volgens de vorige redactie van art. 4 (thans art. 5), schadevergoeding zou moeten worden gegeven in strijd met de bedoeling van het wetsontwerp.

Tegen het vervangen van het woord „bij” door het woord „door” bestaat bij de ondergeteekenden geen bezwaar. Bij de hiernevensgaande Nota van Wijzigingen wordt voorgesteld, de bedoelde redactie-verandering in het artikel aan te brengen.

Het is werkelijk de bedoeling, alleen aanspraak op vergoeding te geven aan rechthebbenden op of huurders van eigendommen.

Naar de meening van de ondergeteekenden zullen echter de woorden: „*wordt aan hen, aan wie daardoor schade wordt toegebracht*” moeten worden behouden.

Die woorden behooren n.l. bij het daaraan voorafgaande: „*Wanneer bij het voorbereiden of het stellen van de militaire inundatiën, in de vorige artikelen bedoeld, eigendommen worden beschadigd of aan de vrije beschikking van rechthebbenden of huurders onttrokken*”.

De voorgestelde redactie zou, door het woord: „*dezen*”, alleen slaan op het laatste gedeelte der aangehaalde woorden: „*of aan de vrije beschikking van rechthebbenden of huurders onttrokken*”.

Met de uitdrukking: „*rechthebbenden*” zijn inderdaad bedoeld allen die een zakelijk recht hebben, zoodat, behalve de huurders, zij, die slechts door eene persoonlijke rechtsbetrekking bij de zaak betrokken zijn, geene schadeloosstelling kunnen vorderen wegens de onttrekking der zaak aan hunne vrije beschikking.

De eigenaar kan, indien daartoe termen zijn, op die schadeloosstelling aanspraak maken en op dezen kan de derde partij de door haar geleden schade verhalen, zoo zij door hare persoonlijke rechtsbetrekking tot den eigenaar daarop aanspraak heeft.

Alleen wegens schade, veroorzaakt door het stellen van militaire inundatiën, wordt vergoeding toegekend. Wanneer dus zout water wordt ingelaten, zonder dat er sprake is van eenigen inundatiemaatregel als waarop het wetsontwerp betrekking heeft, zal deswege geene schadevergoeding worden gegeven.

De ondergeteekenden hebben er geen bezwaar tegen, om, vóór de woorden: „*daarin niet door toepassing van het bepaalde in het tweede lid van artikel 4, is of wordt voorzien*”, de woorden: „*voor zoover*” te herhalen (zie Nota van Wijzigingen).

Art. 5, derde lid. Ten aanzien van de bezwaren geopperd tegen de bepaling, vervat in het derde lid van dit artikel (in het Voorloopig Verslag abusievelijk als *tweede* lid aangeduid), meenen de ondergeteekenden te kunnen verwijzen naar het gestelde in de Memorie van Beantwoording van het Voorloopig Verslag betreffende het oorspronkelijk wetsontwerp, ad art. 4 (nieuw 5) derde lid (Gedrukte stukken, Zitting 1890-1891, **19**, n°. 1).

Bovendien moet niet uit het oog worden verloren, dat de belanghebbenden in vele gevallen geruimen tijd zullen moeten wachten op de uitbetaling der hun toekomende schadevergoeding, en het dus niet meer dan billijk is, dat, door het scheppen van de mogelijkheid tot het verkrijgen van *voorschot*, aan bedoeld bezwaar eenigszins wordt te gemoet gekomen.

Vermits de militaire autoriteit bij het bepalen van het bedrag van het te geven voorschot rekening zal moeten houden met den kasvoorraad en met het vermoedelijk bedrag der geleden schade, behoeft er, naar de meening van de ondergeteekenden geene vrees voor te bestaan, dat een hooger voorschot zal worden gegeven dan later wegens schadevergoeding zal blijken verschuldigd te zijn.

Dat het woord „*voorschot*” hier niet juist zou zijn gekozen, kunnen de ondergeteekenden niet toegeven, te minder waar het voor de hand ligt, dat de militaire autoriteit zeer zeker niets zal uitbetalen ingeval de uitspraak op schadevergoeding quaestieus is.

Art. 6. Het nut eener verplichting tot het benoemen van commissiën, belast met het begrooten der geleden schade wordt door de ondergeteekenden niet ingezien. Degelijke gronden daarvoor ontbreken. Het bezwaar, dat de Regeering aan de beslissing van zoodanige commissie gebonden zou zijn en de benadeelde partij niet, wordt in het Voorloopig Verslag niet wederlegd. De gelijkmatigheid der schatting wordt, naar de meening der ondergeteekenden, eer bevorderd dan bedreigd wanneer ze uitgaat van het Departement van Oorlog; in zoo groote mate wordt ze zelfs niet bereikt door de provinciale commissiën, waarvan gesproken wordt.

Het belang van hen, die schade hebben geleden, wordt door het ontbreken van eene dergelijke commissie op geenerlei wijze bedreigd, terwijl de Regeering zulk eene commissie kan benoemen overal waar zij noodig mocht blijken te zijn.

Het kan, naar de Regeering vermeent, geene goedkeuring verdienen aan de hierbedoelde commissiën de eindbeslissing omtrent het bedrag der schadeloosstelling toe te kennen. De voorgedragen regeling is in het belang der bijzondere personen, aan wie alle waarborgen worden gelaten, welke zij volgens het gewone recht bezitten.

De ondergeteekenden deelen geheel in het gevoelen der leden die van meening waren, dat, nu de Regeering het recht op schadeloosstelling erkent, beslissing van den rechter niet mag worden uitgesloten. Artikel 98 van het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering betreft uitsluitend de procedure voor den kantonrechter. Waar gevallen als hierbedoeld dikwijls, zoo niet meestal, tot de competentie der rechtbank zullen behooren, heeft de aanhaling van genoemd artikel naar de meening der ondergeteekenden geen zin.

In verband met de in het slot van het Voorloopig Verslag gemaakte opmerkingen is de slotzinsnede van art. 6 thans geredigeerd als volgt:

„Is binnen den gestelden termijn geen aanbod door den belanghebbende ontvangen, of acht hij de aangeboden schadevergoeding niet voldoende, dan kan hij het geschil op de gewone wijze bij dagvaarding bij den burgerlijken rechter aanbrengen.”

De hier aangegeven redactie-verandering is mede opgenomen in de, bij deze Memorie gevoegde, Nota van Wijzigingen.

De Minister ran Oorlog,
SCHNEIDER.

De Minister van Waterstaat,
Handel en Nijverheid,
VAN DER SLEIJDEN.

De Minister van Binnenlandsche Zaken,
VAN HOUTEN.

(117. 6.)

NOTA VAN WIJZIGINGEN.

In den eersten regel van artikel 5 wordt in plaats van: „*Wanneer bij*”, gelezen: „*Wanneer door*”.

In den voorlaatsten regel der eerste alinea van artikel 5 worden tusschen de woorden: „*en*” en „*daarin*”, ingevoegd de woorden: „*voor zoover*”.

De tweede zinsnede van artikel 6 wordt gelezen als volgt:

„Is binnen den gestelden termijn geen aanbod door den belanghebbende ontvangen, of acht hij de aangeboden schadevergoeding niet voldoende, dan kan hij het geschil op de gewone wijze bij dagvaarding bij den burgerlijken rechter aanbrengen.”